

The Great Debate: A Deeper Look into the Discussion between Moshe & Betzalel

1. Berachos 55a

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור לו לבצלאל "עשה לי משכן ארון וכליים". הילך משה והפה ואמר לו: "עשה ארון וכליים ומשכן". אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכנים לתוכו כלים, ואתת אומר "עשה לי ארון וכליים ומשכן", כלים שאני עושה, להיכן אכניטם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא, "עשה משכן ארון וכליים"? אמר לו: שמא באצל אל היהת וידעת?

אמר רב יהודה אמר רב: יודע היה בצלאל לצרף אותן שנבראו בהן שמים הארץ. כתיב הכא: "וימלא אותו רוח אלוהים בחקמה ובתבוננה וברעתה", וכתיב ה там: "ה' בחקמה יסד הארץ כוון שמים בתבוננה". וכתיב: "בדעתך תהומות נבקעו".

Rabbi Shmuel bar Nahmani said that Rabbi Yonatan said: Bezalel was called by that name on account of his wisdom. When the Holy One, Blessed be He, said to Moses: Go say to Bezalel, "Make a tabernacle, an ark, and vessels" (see Exodus 31:7–11), Moses went and reversed the order and told Bezalel: "Make an ark, and vessels, and a tabernacle" (see Exodus 25–26). He said to Moses: Moses, our teacher, the standard practice throughout the world is that a person builds a house and only afterward places the vessels in the house, and you say to me: Make an ark, and vessels, and a tabernacle. If I do so in the order you have commanded, the vessels that I make, where shall I put them? Perhaps God told you the following: "Make a tabernacle, ark, and vessels" (see Exodus 36). Moses said to Bezalel: Perhaps you were in God's shadow [betzel El], and you knew precisely what He said. You intuited God's commands just as He stated them, as if you were there. Rav Yehuda said that Rav said: Bezalel knew how to join the letters with which heaven and earth were created.

2. Midrash Tanchuma, Parshas Pekudei 2:3

אמר רבי יעקב ברבי אssi, למה הוא אומר, ה' אהבתני מעון בימה וממקום משכן קבורה (תהלים כו, ח), בשביב שักול בגג בראית עולם. כיצד, בראשון כתיב: בראית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, וכתיב: נטה שמים כירעה (קהלים כד, ב). ובמשכן מה כתיב: ועשית ירידת עדים (שמות כו, ז)

R. Jacob the son of Issi asked: Why does it say; I love the habitation of Thy house, and the place where Thy glory dwells? The Tabernacle is equal to the creation of the world itself. How is that so? Concerning the first day, it is written: In the beginning God created the heaven and the earth (Gen. 1:1), and it is written elsewhere: Who stretched out the heavens like a curtain (Ps. 104:2), and concerning the Tabernacle it is written: And thou shalt make curtains of goats' hair....

The Great Debate: A Deeper Look into the Discussion between Moshe & Betzalel

רב שלמה זלמן אוירבנארד
פעה"ק ירושלים תובב"א

ב"ה ים כ"ז בטבת תשל"ב

המפורסנות אין צורך ראייה, ולפיכך אך למחר הוא לעמוד בשער ולספר בשחו של האי נברא רבה אוצר בלום של תורה ו"ש ונודע לשם ווהלה, הרב הגאון המפורסם מוה"ר יוסף צבי סלנט שליט"א (וז"ל), אשר מלבד גדרו בתורה הוא ידוע לפחות מפרק מרגלית וכל אמרותיו אמרות ר' אמרות טהרות וחדרשו השינויים והנהדים באגדה בניוים על ארני אמת, כי חכמו הנדרלה בש"ס ופוסקים כאחד הנדרלים אשר בארץ, היא שumberה לו שנם דבריו באגדה הם בוחיני יושר ואמת ורעה והבונה סובבים אותם, יוסף הוא המשכior בהלכה, ודוריש טוב ויפה לעמו באגדה, ואני הקטן רגיל היה למשמעות דבריו וממלצו לחכמי הפצרתי בו לקובעם בספר ולזכות בהם רכים, וכן עתה בראותי חלק חשוב מדבריו ראה אור ונזכר בשם "בארא יוסף" רבות שבעה לה נשפי עונג, כי מובהחני שהסתפר יתקבל באהבה ובתחבה, והמשכילים על דבר אמת יתענו על נועם דבריו, יהללו צורמו ויררו צמאונם מבאר מים חיים זה.

בָּאָר כִּי תְשָׁא יּוֹם הַ

וחקר, וכי צריך הוא שאנו נעשה לו מקום למשכן ולמקדש, ועל כורחך שכל עניינו הוא גבואה מעל גבואה בעניינים רמים ונשגבאים, ובפרט שכל אופני ופרטיו עשייתם קיבל משה מפי הקב"ה אין ובאייה אופן לעשיהם, הן במנין הקרים וההיריעות והקריםים וכו', וכן בכל כליהם כל פרט ופרט מפורש ומפורט מפי הקב"ה עד לאחד, ומה בא ואומר לו כך וכך צוה הקב"ה לעשות, וא"כ מה שייר בזה ראיי וטענה ממנהגו של עולם, שיצטרך הקב"ה לבנות משכנו כמנהגם של בני אדם הבונים בית לכבודם ולתועלתם; גם שאלתו וטענתו השנייה שטען כלים שאין עושה להיכן אכניםם, אינה מובנת, דהא תנאי אם תיקף כ Sherman את המשכן היו מעמידים אותו, וא"כ כשהיו גומרים כל כלי וכלי היו מכניםם אותם לפי סדר עשייתם וגמרם, אבל כיוון דאיפילו כשבשו את המשכן לא העמידו

יש להבין בזה, כיוון שבצלאל אמר לו למשה תשובה וראייה ממנהגו של עולם, שבונים בית בתקלה ואח"כ מכניםים לתוכו כלים, וגם טعن ושאל כלים שאני עושה להיכן אכניםם, אם כן מובן הוא לפני הנהוג ובע הדברים שבתחילתה צריך לעשות המשכן כדי שיכניס בהם הכלים שייעשה, אם כן אין ראייה מזה שהוא בצל-אל, שאמר לו משה על זה שמא בצל-אל הייתה ידעת, כיוון שטענהו הייתה ע"פ הנהוג וההגיוון. אולם באמת שאלתו של בצלאל אינה מובנת, ראשית, מה זו שאלה וטענה ממנהגו כדרך מנהגו של עולם, והרי כל עיקר המשכן כדריך מנהגו של עולם, והרי כל עיקר המשכן והמקדש אינו כלל דבר מובן לפי ההשגה השכלית הפשוטה לפי דעתו ומנהגו של עולם, שהרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ושכינתו בשמי שמי העלונים עד אין סוף

The Great Debate: A Deeper Look into the Discussion between Moshe & Betzalel

בָּאָרֶב כִּי חִשָּׁא יְוֹסֵף שְׁבַז

כאן אמרו שמשה אמר לעשות הארון והכלים ואח"כ המשכן, ובצלאל אמר לעשות המשכן קודם כלים, וכן הוא במדרש רבה פ' ויקהל (פ"ז י"ל), אולם במדרש רבה פ' ויקהל (פ' י) אמרו, שמשה אמר לבצלאל לעשות המשכן תחילה, ובצלאל אמר אין כבודה של תורה בכך, אלא אנו עושים את הарון ואח"כ המשכן, וכן הוא במדרש תנומה, וכבר עמדו המפרשים שהו סותר לגדרא שלו, ונראה מהמדרש דזה תלוי במה שאמרו שם לעיל, ויעש בצלאל את הарון, ההא דכתיב פתח דבריך יאיר מבין פתאים, בשעה שבראה הקב"ה את עולמו כו', ר' יהודה ור' נחמה, ר' יהודה אומר האור ברא תחילתה ואח"כ העולם משל וכו', ר' נחמי אומר העולם נברא תחילתה משל וכו', שאל ר"ש בן יהודך את ר' שמואל בר נחמן, אל"ל בשכיל ששמעתית עלייך שאתה בעל אגדה מהיכן נברא הארץ, אמר לו נתעטף הקב"ה כשלמה והבהיר העולם מזיוו מראו ועד סופו, כמו"ש עותה אור כשלמה ואח"כ גוטה שמים כירעה, לפיקח פתח דבריך יאיר, ממן למדור הצדיקים כשהיו מתחילין בדרכך היו פותחים באורה, אתה מוצא בשעה שאמר הקב"ה למשה שיעשה את המשכן אמר בצלאל ובמה אפתח תחילתה, פתח בארון שנאמר וכו', וכ"ה בתנוחמא כל המאמר וסיום המאמר הוא שם: ומהקב"ה למדור הצדיקים שהיו מתחילין תחילתה באורה, כיצד בשעה שאמר משה לבצלאל מאמרו של הקב"ה את המשכן, بما פתח תחילתה ויעש בצלאל את הарון וכו', משה אמר לו להתחיל במשכן והוא התהilih בארון, למה בשכיל שהארון מקום התורה שהיא אוורו של עולמים העוז"ז והועה"ב, ע"כ, מבואר מכאן דעתין זה אם המשכן נעשה תחילתה או הарון, תלוי באיזה

אותו עד אשר גמרו כל הכלים הארון והשולחן והמנורה והמזבחות והכור וכל החצר ועמודיו ואדרנו והקלעים, ועד אז איפוא עמדו כל הכלים האלו, וביוור, לפי מה שאמרו בפסקתא שכבר בחודש כסליו נגמר המשכן וכלייו, והיו מונחים עד חודש ניסן שאו הוקם המשכן והכניסו את הарון וכל כליו, וכן הוא במדרש תנומה פרשת פקודי דעת ר"ש בר נחמי גופיה שהוא בעל המאמר בגמ' ברכות הנ"ל, ובוודאי שככל הזמן מכסליו ועד ניסן היו מונחים באיזה מקום ואهل, א"כ מה החליק אם היו עושים את הарון וכלייו תחיללה או המשכן תחיללה, כיוון שסוף המציאו להם איזה מקום עד ר"ה ניסן, וא"כ גם טענה זו אינה מובנת, וכבר עמדו בהזה המפרשים.

אולם באמת הטעם מה שאמר לו בצלאל, שמא כך אמר הקב"ה עשה משכן ארון וכליים, הוא משומ שידע והשיג ברוח הקודש שכח צוה הקב"ה למשה לעשות, אלא משומ ענותנותו של בצלאל ומושם כבודו של משה, לא הhin לומר למשה שהצוווי הי לעשות משכן תחיללה, ולכן סבב הענין וסמך בשאלתו על מנהגו של עולם, ובשאלת כלים שאני עורשה להיכן אכניםם, כיילו מטעם זה צריך אולי לעשות המשכן תחיללה, אבל משה רביינו הבין הכוונה הנכונה בדבריו של בצלאל, משומ ששהיג ברוח הקודש על סדר עשייתם הווא אומר כן, וענותנותו, ושאלותיו הן רק מצד צניעותו וענותנותו, لكن אמר לו שמא בצל-אל היה וידעת.

והענין בו הוא ביתור, כי באמת בדבריו של בצלאל למשה מנהגו של עולם אדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים, ע"פ שנראה מפשוטן שהביא דוגמא ממנהגם של בני אדם בעולם, אבל לפי האמת כלל וכיון בהזונה יותר פנימית וככלית, והוא, דבגמרא

The Great Debate: A Deeper Look into the Discussion between Moshe & Betzalel

יום

כ"י תשא

באר

שבח

ואופן בראית העולם, ואף שמשמעותן של דברים ה' נראית שמדובר על מנהג העולם בסדר עשיית בית וכליים, אבל משה רבניו הבין כוונתו הפנימית המכוון לסדר בראית העולם, ועל זה אמר לו שמא בצל אל היהת ידעת.

ומה שיש לתמוה בזה איך יתכן שבצלאל יכוון את האמת יותר מאשר רבניו ע"ה שהוא שמע מהקב"ה פה אל פה על אופן עשייתו, אפשר,ermen השם הניחו מקום לבצלאל להתגדר בו וspark הוא יכוון לאמתו את רצונו של הקב"ה בעניין עשיית המשכן, דבאמת כשניצטו משה על המשכן המשן, רצונו בכתובים עצמן דפעם הקדים מצינו כאן בכתחביבים אמרו בפרשת בעשיית הארון וכלייו ואח"כ המשכן, בפרשת תרומה, ובפרשת כי תשא (ט) וכן בפרשת ויקהל (לה יט) הקדים עשיית האל מועד ואח"כ הכלים, וכבר דיברו התוס' (גנילות טס) מעניין זה, והיינו דהצוי למשה ה' באמת באופן כזה שיצטרך עדין להכריע, והמכריע בזה ייה' בצלאל ושהוא יכוון לאמתו של בזה, והענין הוא ע"פ מה שאמרו בגמ' ברכות שם (ג"ט), אמר יצחק אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור, שנאמר ראה קרא ה' בשם בצלאל, אמר לו הקב"ה למשה, משה הגון עלייך בצלאל, אמר לו רבונו של עולם אם לפניו הגון לפני לא כל שכן, אמר לו ע"פ כן לך אמרו להם,

ואופן שברא הקב"ה את העולם, והטעם בזה, דכמו שהמשכן ה' מכון כנגד העולםות, נגידיתא במדרש בכמה מקומות, תרומה פל"ג ועוד], כך גם סדר עשייתו ה' בסדר בראית העולם, והמדרש כאן (נפי ויקאל) סובר כי יהודה שהאור נברא תחילתה ואח"כ נברא העולם, וכמו שהביא ר"ש בר נחמן מהכתוב עותה אור כשלמה ואח"כ נותה שמיים כירעה, ומה זמה למד בצלאל להתחילה בארון שהוא מקום התורה שהוא אורו של עולמים, והגמ' שלנו בברכות (וין ממילא לנו קلام) הוא לפי דעת ר' נחמה שהעולם נברא תחילתה ואח"כ האור (וכ"א נג"ל פ"ג), ולכך אמרו שבצלאל עשה תחילת את המשכן שהוא בבחינת ותבנית העולם, ואח"כ הארון שהוא בבחינת האור *).

נמצא שבסדר עשייתו של בצלאל את המשכן. והכלים, היה על פי מה שהשכיל שהמשכן צריך להעשה כדוגמת וסדר בראית העולם, ועשה זה לפי דעתו (ע"פ פנמי ליטו) שהעולם נברא תחילתה, ולכזונה זו אמר למשה "מנהגו של עולם" אדם בונה בית וכו', היינו שבאמת במתוק לשונו ה' צפון עיקר כוונתו על סדר בראית העולם בכלל, שתחילת נברא העולם (לפי דעת ר' נחמי ליטא פנמי לנו ליטא), ומה שאמר אדם בונה בית ואח"כ מכנים כלים, הכוונה שוגם אנו צריכים לעשות דוגמת זה במשכן לעשותו סדר

The Great Debate: A Deeper Look into the Discussion between Moshe & Betzalel

בָּאָרֶב יְוָמֵת שְׁכַט

אלא שהענין בזה הוא, משום שריצה הקב"ה לזכות את בצלאל שהוא יכוון את האמת באופן מלאכת המשכן וכלייו, ושהוא יכיריע אפלו לגבי משה, והטעם הוא ע"פ מה אמרו במדרשו (כלונ נפ' פט, וכן נפ' ויקפ' פמ"ט) שבScar ותרaina המילדות את האלקים, זכתה יוכבד שהעמיד הקב"ה ממנה את משה שזכה שתכתב התורה על שמו, שנאמר וצורו תורה משה, ומרומים זכתה עברו זה שהעמיד ממנה את בצלאל שזכה להכחה ובינה, וכן אמרו עוד במדרשו (ויקפ' טט) שבזכותו של חור שנתן נפשו על הקב"ה ולא הניחן לעשות העגל, ועמדו ישראל והרגונו, לפיכך זוכה שהוציא הקב"ה ממנה את בצלאל, כמורש"ן ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אוריה בן חור, עי"ש, ובזכותם של מרומים וחור זכה בצלאל שהוא ה"י המורה והמלמד והמכירע בכל דבר הנוגע למשכן. וכך כשניצטו משה על המשכן מצינו שהקדרים פעם בעשיות המשכן ופעם בעשיות הארון וכלייו, וכనז"ר לעיל, כדי שיובאו בצלאל שהתקינו הקב"ה לכך מתחילה הבריאה, שהוא ה"י המזוודה והמכירע אפלו לגבי משה רבינו ע"ה, וכן שזכתה יוכבד שהעמיד ממנה את משה שהוא לימד לישראל אה כל התורה כולה, כך זכתה מרומים שהעמיד ממנה את בצלאל שהוא ה"י רבן של ישראל במלאכת שעשית המשכן, ומטעם זה לא הודיעו משה מי שיעשה אותם עד שהראה לו ספרו של אדם הראשון, כדי לפיקיסו על מה שבדבר זה בצלאל הוא המכירע, ושיתרצת משה לקבל עליו את בצלאל. וזה גם מה שאמרו בגמ' ברכות הנ"ל דאיין מעמידין פרנס על הצבור אא"כ נמלין בצבור, ונמלך הקב"ה עם משה ועם ישראל על מינוי בצלאל, משום ובאמת הוא כן מינוי

הሉ ואמר להם לישראל הגון עליהם בצלאל, אמרו לו אם לפני הקב"ה ולפניך הוא הגון לפניו לא כ"ש, ע"כ, ולכורה אין מוכן כ"כ אייזו שורה ושלטון נתנו לבצלאל על משה וישראל עד שיהיו צרייכים להמלך עמהם על זה, הלא עשיית המשכן וכלייו תלוי לכורה בחכמה ובאמונות להבין ולדעתה היאן לעשות כל דבר ודבר, ואם הקב"ה חנן את בצלאל בחכמה ודעתה לעשות את כל המלאכות האלה, אם כן וראי שرك הוא יזכה וילמד להם היאן לעשותם, ומה צרייך הסכמה על המינוי ולהימליך עם משה ועם הציבור זהה.

ובכיוון מה שהרחיבו בענין זה במדרשו (טט פ' מ') ואמרו, אתה מוצא כשללה משה למורים, הראה לו הקב"ה כל כל המשכן ואילכך וכך עשה, ועשית מנורת ועשית שלחן וכו', בא משה ליריד סבור שהוא עישעה אותו, קרא לו הקב"ה, אמר לו משה מלך עשיתך, אין דרך המלך לעשות דבר אלא גוזר ואחרים עושים כו', אלא אמרו להם והם עושים, ולא אמר לו למי יאמר, אמר משה למי אומר, אמר לו אני מראה לך, ומה עשה הקב"ה, הביא לו ספרו של אדם הראשון והראה לו כל הדורות שהן עתידין לעמוד מבראשית עד תחיית המתים, דור דור מילכיו, דור דור ומנהיגיו וכו', אמר לו כל אחד ואחד התקנתיו מאותה שעה, וכן בצלאל מאותה שעה התקנתוני, הוי קראתי בשם בצלאל, ע"כ, ועיין שם עוד במדרשו, וצריך ג"כ טעם, למה יכול האי שהקב"ה לא גלה למשה מי יעשה את המשכן וכלייו עד שהסביר לו את ספרו של אדם הראשון, והראה לו כל הדורות שעתידין לעמוד מבראשית עד תחיית המתים, והיאן שבצלאל מתוון מעת הבריאה שהוא יעשה אותן.

ישראל שיסכימו על מינוי בצלאל, ועל הענין זה אמר לו משה, שמא בצל אל היה וידעת.

ושורה ושלטון - בזה שהוא ה"י להם הרוב והמורה והמכירע בכל ענייני המשכן וכלייו, ועל זה ה"י צרייך להימליך עם משה ועם